

ISSN 2181-9599

Doi Journal 10.26739/2181-9599

ЎТМИШГА НАЗАР

9 ЖИЛД, 5/2 СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ
ТОМ 9, НОМЕР 5/2

LOOK TO THE PAST
VOLUME 9, ISSUE 5/2

ТОШКЕНТ-2026

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Аширов Адхам Азимбаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
ЎзР. ФА. Тарих институти

Агзамова Гулчехра Азизовна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
ЎзР. ФА. Тарих институти

Бурдиашвили Майя
тарих фанлари доктори (DSc),
Телави давлат университети

Кожакеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика университети

Аминова Азиза Марковна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Навоий давлат педагогика институти

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори (DSc),
Тошкент ирригация ва кишлок хужалигини механизациялаш мухандислари институти Миллий тадқиқот университети

Худайқулов Тулқин Дўстбоевич
Тарих фанлари доктори (DSc)
Шаҳрисабз дала педагогика институти

Гофоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Самарқанд давлат университети

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Қариши давлат техника университети

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Тошкент давлат техника университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Эшов Боходир Жўраевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Қариши давлат университети

Махкамova Надира Рахмановна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Тошкент ахборот технологиялари университети

Кебадзе Мадонна
тарих фанлари доктори (DSc),
Телави давлат университети

Абдуллаева Яхшибека Атамуратовна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодири Абдуллаевна
тарих фанлари доктори (DSc),
Ўзбекистон Фанлар академияси

Ермегов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Хайдаров Ғайратбек Мирзапўлатович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Андижон давлат университети

Рашидов Ойбек Расулович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Тошкент давлат иқтисодиёт университети

Расулов Абдуллажон Нуриддинович
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Наманган давлат университети

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Санкт-Петербург Тарих институти

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Қозогистон давлат тарихи институти

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори (DSc), профессор,
Қозогистон Миллий университети

Хайдаров Муродилла Махмуталиевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Тожибоев Музаффар Турдибоевич
тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
ИИВ Академияси

Алиева Лале
тарих фанлари доктори (DSc),
Озарбайжон давлат университети

Саипова Камола Давляталиевна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори (DSc),
Догистон мустақил университети

Иноятова Диларам Маниглиевна
Тарих фанлари доктори (DSc), профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Таниева Гулдона Мамановна
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Низомий номидаги Ўзбекистон Миллий педагогика университети

Дорошенко Татьяна Ивановна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Ширванова Тарана Амирага кызы
тарих фанлари номзоди, доцент,
Азербайдон давлат
иқтисодиёт университети

Мирзалиев Улуғбек Бегмурзаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), Гулистон
давлат педагогика институти

Нуруллаева Шоира Кушназаровна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Урганч давлат университети

Курбанов Бахтияр Журабаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Наманган давлат университети

Ҳакимова Шоира Сағдуллаевна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), UBS Тошкент филиали

Толибоева Нодира Одилжоновна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон
жаҳон тиллари университети
Масъул котиб

Теймураз Ахалмосулишвили
тарих фанлари номзоди, профессор,
Телави давлат университети

Джоробекова Айнур Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Қозоғистон дипломатия академияси

Рахмонқулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Исаков Баҳадир Нигматуллаевич
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Холмуродов Дилшод Рашидович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), Жиззах давлат
педагогика университети

Юсупов Аҳмеджон Шоназарович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доценти
Urganch davlat universiteti

Тиллажаева Хуршида Джумаваевна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Тошкент давлат техника университети

Одилов Аброр Анварович
тарих фанлари доктори (DSc), доцент,
Ўзбекистон Миллий университети
Масъул котиб

Исоқов Бахтиёр Робидинович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Наманган давлат университети

Тўхтабасв Аъзамжон Шарипхўжаевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент,
Наманган давлат университети

Халмуратов Бахтиёр Режавалиевич
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент,
Наманган давлат университети

Алимардонов Отабек Қудратович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доценти
Ўзбекистон Миллий университети

Турсунова Юлдуз Бобоқулловна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
ЎзР. ФА. Тарих институти

Азаматова Гулмира Байирбековна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Jizzax davlat pedagogika universiteti

Каримжонов Жасурбек Мухторжонович
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD),
Ўзбекистон Миллий университети

МУНДАРИЖА | СОДЕРЖАНИЕ | CONTENT

1. Zamira Ishonxo‘jayeva, Ra‘no Maxkamova IKKINCHI JAHON URUSHI YILLARIDA O‘ZBEKISTON SSRDAGI AHOLI EVAKUATSIYASI MASALALARI (R-314 FONDI MATERIALLARI ASOSIDA).....	5
2. Dilrabo Babajanova XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA O‘ZBEKISTON YO‘L XO‘JALIGIDAGI TIZIMLI ISLOHOTLAR. (AVTOMOBIL YO‘LLARI* MISOLIDA).....	11
3. Jaxongir Inayatov MUSTAQILLIK YILLARIDA FOTOGRAFIYANING OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI VA JAMOATCHILIK HAYOTIDAGI O‘RNI.....	18
4. Nurbek Matyakubov METROPOLITENLAR SOHASIDAGI XALQARO HAMKORLIK ALOQALARI TARIXIDAN.....	24
5. Nodira Radjabova “BUXORCHA” VA “MAVRIGIXONLIK”: ISTIQLOL YILLARIDA YUKSALISH, IJRO VA IJROCHILIK MAHORATI.....	30
6. Abdulxamid Anarbayev, Shukrullo Nasriddinov AXSIKENT ARXEOLOGIYA PARKINING TASHKIL ETILISHI VA UNING TURIZMNI RIVOJLANISHTIRISHDAGI O‘RNI.....	38
7. Sevara Yusupova O‘ZBEKISTONDAGI KAM SONLI MILLAT VAKILLARINING IJTIMOIIY VA MADANIY HAYOTDAGI ISHTIROKI.....	43
8. Гулчехра Абдулхай ЎЗБЕКИСТОН ТАРИХШУНОСЛИГИДА ТУРКИСТОН АССРНИНГ ТАРИХИНИ ЎРГАНИШДА СОВЕТ ҒОЯВИЙ КОНЦЕПЦИЯСИНИНГ ҚАРОР ТОПИШИ ВА РИВОЖЛАНТИРИЛИШИ МАСАЛАЛАРИ (1925-1950 йиллар).....	46
9. Наргиза Каримова ВЫРАЩИВАНИЕ, ПРОИЗВОДСТВО И ТОРГОВЛЯ БАКАЛЕЙНЫМИ ТОВАРАМИ В УЗБЕКИСТАНЕ В СОВЕТСКИЙ ПЕРИОД.....	58
10. Erkinjon Kenjayev XVI–XIX ASRLARDA MARKAZIY OSIYODA TA‘LIM TIZIMINING INSTITUTSIONAL ASOSLARI: O‘QUV DASTURLARI VA SXOLASTIKA MUAMMOSI.....	63
11. Шоҳида Давурова ЎРТА ОСИЁ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ ОЛИМЛАРИ ҲУЖЖАТЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ (кимёгар олимлар мисолида).....	67
12. Dilshod Xolmurodov, Shaxobiddin Yusupov O‘ZBEKISTONNING QADIMGI DAVRDAGI ME‘MORIY YODGORLIKLARI.....	74

Jaxongir Inayatov,

Sarbo'n universiteti Ijtimoiy-gumanitar fanlar
kafedrasi dotsenti t.f.f.d.,(PhD)

MUSTAQILLIK YILLARIDA FOTOGRAFIYANING OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI VA JAMOATCHILIK HAYOTIDAGI O'RNI

For citation: Jaxongir Inayatov. THE ROLE OF PHOTOGRAPHY IN MASS MEDIA AND PUBLIC LIFE DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE. Look to the past. 2026, vol. 9, issue 5/2.

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.20401570>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada fotografiyaning zamonaviy ommaviy axborot vositalari tizimidagi o'rni hamda uning jamoatchilik hayotiga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida fotografiya oddiy tasvir vositasi emas, balki axborotni tez, aniq va hissiy ta'sir orqali yetkazishga xizmat qiluvchi muhim kommunikativ mexanizm sifatida yoritiladi. Maqolada fotosuratlarining inson ongiga ta'sir etish xususiyati, jamoatchilik fikrini shakllantirishdagi roli, ijtimoiy muammolarni yoritishdagi ahamiyati hamda madaniy qadriyatlarini targ'ib qilishdagi o'rni ilmiy qarashlar asosida tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: fotografiya, ommaviy axborot vositalari, media, jamoatchilik fikri, vizual kommunikatsiya, axborot texnologiyalari, ijtimoiy ong, raqamli media.

Джахонгир Инаятов,

доцент кафедры социально-гуманитарных наук
университета Сарбо'н, (PhD)

РОЛЬ ФОТОГРАФИИ В СРЕДСТВАХ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ И ОБЩЕСТВЕННОЙ ЖИЗНИ В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется роль фотографии в системе современных средств массовой информации, а также её влияние на общественную жизнь. В ходе исследования фотография рассматривается не только как средство визуального изображения, но и как важный коммуникативный механизм, обеспечивающий быстрое, точное и эмоционально воздействующее распространение информации. В статье на основе научных подходов анализируются особенности влияния фотографий на сознание человека, их роль в формировании общественного мнения, значение в освещении социальных проблем, а также место фотографии в пропаганде культурных ценностей.

Ключевые слова: фотография, средства массовой информации, медиа, общественное мнение, визуальная коммуникация, информационные технологии, общественное сознание, цифровые медиа.

Jaxongir Inayatov,
Associate Professor of the Department
of Social and Humanitarian Sciences
at Sarbon University, PhD.

THE ROLE OF PHOTOGRAPHY IN MASS MEDIA AND PUBLIC LIFE DURING THE YEARS OF INDEPENDENCE

ABSTRACT

This article analyzes the role of photography in the modern mass media system and its influence on public life. The study considers photography not merely as a means of visual representation, but as an important communicative mechanism that ensures the rapid, accurate, and emotionally impactful delivery of information. The article examines, on the basis of scientific approaches, the influence of photographs on human consciousness, their role in shaping public opinion, their significance in highlighting social issues, and their contribution to the promotion of cultural values.

Index Terms: photography, mass media, media, public opinion, visual communication, information technologies, social consciousness, digital media.

Dolzarbligi:

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar davrida fotografiya insoniyatning axborotni qabul qilish va tarqatish jarayonidagi eng muhim vositalardan biriga aylandi. Ayniqsa, internet jurnalistikasi, ijtimoiy tarmoqlar hamda mobil kommunikatsiya tizimlarining jadal rivojlanishi natijasida vizual axborotning ta'sir kuchi sezilarli darajada ortdi. Zamonaviy jamiyatda insonlar voqelikni ko'proq tasvir orqali anglay boshlagani sababli fotografiyaning ommaviy axborot vositalari va jamoatchilik hayotidagi o'rnini ilmiy jihatdan tadqiq etish dolzarb masalaga aylandi.

Mazkur maqolaning dolzarbligi shundaki, unda fotografiyaning nafaqat estetik yoki texnik hodisa sifatidagi jihatlari, balki uning ijtimoiy ong, jamoatchilik fikri va media makoniga ko'rsatadigan ta'siri kompleks tarzda yoritilgan. Hozirgi axborot oqimi nihoyatda tezlashgan bir davrda fotosurat qisqa vaqt ichida millionlab insonlarga ta'sir ko'rsatishi, muayyan voqea yoki hodisaga nisbatan ommaviy munosabatni shakllantirishi mumkin. Shu bois fotografiyani zamonaviy kommunikatsiya tizimining muhim tarkibiy qismi sifatida o'rganish ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Maqolaning yana bir muhim jihati shundaki, unda raqamli media rivoji bilan yuzaga kelayotgan yangi muammolar feyk tasvirlar, vizual manipulyatsiya, media savodxonlik va axborot ishonchiligi kabi masalalarga ham e'tibor qaratilgan. Bu esa tadqiqotning nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatini ham oshiradi. Chunki bugungi kunda har bir inson axborot iste'molchisi bilan bir qatorda uni tarqatuvchiga ham aylanmoqda.

Shuningdek, maqolada fotografiyaning jurnalistika, siyosiy kommunikatsiya, ta'lim, reklama va madaniyat sohalaridagi o'rnini keng tahlil qilingani tadqiqotning ko'p qirrali ekanini ko'rsatadi. Ayniqsa, mustaqillik yillarida O'zbekistonda media tizimining rivojlanishi va vizual kommunikatsiyaning kuchayib borishi sharoitida ushbu mavzu ilmiy jihatdan muhim va zamonaviy tadqiqot yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Metodlar va o'rganilganlik darajasi:

Mazkur tadqiqotni amalga oshirish jarayonida bir qator ilmiy-uslubiy yondashuv va metodlardan foydalanildi. Avvalo, fotografiyaning ommaviy axborot vositalari hamda jamoatchilik hayotidagi o'rnini aniqlash maqsadida tahliliy va qiyosiy metodlar qo'llanildi. Ushbu metodlar orqali an'anaviy media va zamonaviy raqamli platformalardagi vizual axborotning o'ziga xos jihatlari o'rganildi hamda fotografiyaning kommunikativ imkoniyatlari tahlil qilindi. Shuningdek,

media materiallari, internet nashrlari va ijtimoiy tarmoqlarda qo'llanilgan fotosuratlar mazmunan kuzatilib, ularning auditoriya ongiga ta'sir mexanizmlari ilmiy jihatdan baholandi.

Tadqiqot davomida tizimli yondashuv asosida fotografiyaning jurnalistika, siyosiy kommunikatsiya, reklama va madaniy jarayonlar bilan uzviy bog'liqligi ko'rib chiqildi. Bundan tashqari, vizual kommunikatsiya nazariyalari hamda zamonaviy media konsepsiyalariga tayangan holda fotografiyaning ijtimoiy ongni shakllantirishdagi roli yoritildi. Tadqiqotda ilmiy umumlashtirish, tavsiflash va interpretatsiya metodlaridan ham foydalanilib, mavjud nazariy qarashlar zamonaviy media muhiti bilan bog'liq holda sharhlendi.

Mavzuning o'rganilganlik darajasiga nazar tashlansa, fotografiya va vizual kommunikatsiya masalalari xorijiy olimlar tomonidan keng tadqiq etilganini ko'rish mumkin. Xususan, D. McQuail, J. Berger, S. Sontag, N. Mirzoeff kabi tadqiqotchilar ommaviy kommunikatsiya, vizual madaniyat va fotografiyaning jamiyat ongiga ta'siri bilan bog'liq muhim ilmiy qarashlarni ilgari surganlar. Shuningdek, raqamli media va fuqarolik jurnalistikasi masalalari S. Allan, O. Westlund singari olimlar tomonidan o'rganilgan.

O'zbekistonda esa ommaviy axborot vositalari va media jarayonlari bilan bog'liq tadqiqotlar olib borilgan bo'lsa-da, fotografiyaning zamonaviy raqamli kommunikatsiya tizimidagi o'rni, uning jamoatchilik fikriga ta'siri hamda vizual manipulyatsiya bilan bog'liq jihatlari hali yetarli darajada kompleks tadqiq etilmagan. Shu jihatdan mazkur maqola mavzuning zamonaviy media muhiti bilan bog'liq yangi qirralarini ochib berishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari:

Bugungi dunyoda axborot inson hayotining eng muhim resurslaridan biriga aylangan. Internet texnologiyalarining jadal rivojlanishi, ijtimoiy tarmoqlarning kundalik turmushga chuqur kirib borishi va global kommunikatsiya jarayonlarining tezlashuvi natijasida odamlarning axborotni qabul qilish usuli ham keskin o'zgardi. Endilikda inson matndan ko'ra tasvirga tezroq e'tibor qaratadi, voqelikni esa ko'proq vizual obrazlar orqali anglaydi. Shu jihatdan fotografiya zamonaviy ommaviy kommunikatsiya tizimining markaziy unsurlaridan biriga aylandi [2,–B. 17–25]. U bugun oddiy tasvir yoki estetik ifoda shakli bo'lib qolmay, jamiyat kayfiyatiga ta'sir qiluvchi, ommaviy fikrni yo'naltiruvchi va axborotni bir zumda yetkazib bera oladigan kuchli media vositasi sifatida namoyon bo'lmoqda.

So'nggi yillarda media makonida vizual kontentning ustuvorligi yaqqol sezilmoqda. Inson ongining tasvirni tez qabul qilishi va uni uzoq muddat eslab qolishi fotografiyaning ta'sir doirasini yanada kengaytirdi. Gazeta va jurnallardan tortib internet nashrlari hamda ijtimoiy tarmoqlargacha bo'lgan barcha axborot platformalarida fotosurat asosiy kommunikativ elementga aylanib ulgurdi. Ayrim hollarda bitta kuchli surat uzun maqola bajara olmagan vazifani amalga oshiradi: u voqeani izohlabgina qolmay, tomoshabinning hissiyotiga bevosita ta'sir qiladi, uni o'ylashga, munosabat bildirishga majbur qiladi.

Fotografiyaning jurnalistikadagi o'rni ayniqsa muhimdir. Chunki fotosurat voqelikni "ko'rinarli dalil" shaklida taqdim etadi. Matn hodisani tasvirlasa, fotografiya uni ko'rsatadi. Shu sababli auditoriya ko'pincha tasvir orqali berilgan axborotni ishonchliroq qabul qiladi. Urush maydonidan olingan kadr, ekologik muammo aks etgan surat yoki insoniy fojeani ifodalovchi tasvir jamiyat ongida kuchli iz qoldirishi mumkin. Fotografiyaning ta'sir kuchi ham aynan uning hissiyot bilan ishlash qobiliyatida namoyon bo'ladi. Ba'zan birgina surat jamoatchilik munosabatini o'zgartirib yuboradi, ijtimoiy muhokamalarni boshlab beradi yoki muayyan masalaga nisbatan ommaviy e'tiborni kuchaytiradi.

Zamonaviy ommaviy axborot vositalari faqat axborot yetkazish bilangina cheklanmaydi; ular jamoatchilik fikrini shakllantiradi, insonlarning dunyoqarashi va ijtimoiy qarashlariga ham ta'sir ko'rsatadi. Fotografiya esa bu jarayonning eng ta'sirchan vositalaridan biri hisoblanadi. Siyosiy jarayonlar, ijtimoiy tengsizlik, migratsiya, ekologik inqiroz yoki tabiiy ofatlar bilan bog'liq tasvirlar odamlarning voqealarga bo'lgan munosabatini keskin o'zgartira oladi. Shu ma'noda fotografiya axborotni "ko'rsatish" bilan cheklanmaydi u hissiy muhit yaratadi, ijtimoiy kayfiyatni shakllantiradi va ba'zan ommaviy ongni boshqaruvchi omilga ham aylanadi [3,–B. 1–9].

Raqamli texnologiyalar taraqqiyoti fotografiyaning imkoniyatlarini yanada kengaytirdi. Bugun professional kamera egasi bo'lish shart emas: oddiy smartfon yordamida ham har qanday inson voqea guvohi va axborot tarqatuvchisiga aylanishi mumkin. Bu esa media makonida "fuqarolik jurnalistikasi" tushunchasining kuchayishiga olib keldi. Endi voqea markazidan uzatilgan birgina surat soniyalar ichida millionlab insonlarga yetib boradi. Natijada fotografiya nafaqat jurnalistlar uchun ish quroli, balki zamonaviy jamiyatning kundalik kommunikatsiya tiliga aylandi.

Shu bilan birga, fotografiyaning kuchi uning mas'uliyatini ham oshiradi. Vizual axborot inson ongiga tez ta'sir qilgani sababli undan noto'g'ri foydalanish jamoatchilikni chalg'itishi, sun'iy kayfiyat yaratishi yoki stereotiplarni kuchaytirishi mumkin. Shu sababli bugungi media muhitida fotografiyani nafaqat texnik yoki estetik hodisa, balki ijtimoiy-psixologik va madaniy ta'sir vositasi sifatida o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Fotografiyaning ommaviy axborot vositalaridagi o'rni haqida gap ketganda, avvalo uning axborotni "bir qarashda" yetkazish imkoniyatini alohida ta'kidlash lozim. Ba'zan uzun izoh yoki batafsil matn anglatolmagan holatni bitta tasvir juda sodda va ta'sirchan tarzda ifodalay oladi. Ayniqsa tezkor axborot almashinuvi hukmron bo'lgan bugungi media makonida fotosurat voqeani qisqa vaqt ichida tushuntirib beruvchi eng samarali vositalardan biriga aylandi. Inson ko'zi avval tasvirni qabul qiladi, keyin esa tafsilotlarga e'tibor qaratadi. Shu sababli zamonaviy jurnalistikada fotografiya matni to'ldiruvchi element emas, balki axborotning mustaqil va kuchli shakli sifatida qaralmoqda.

Fotosuratning yana bir muhim jihati uning ishonch uyg'otish xususiyatidir. Auditoriya ko'pincha ko'rgan narsasiga tezroq ishonadi. Tasvir voqelikning bevosita "izi" sifatida qabul qilinadi va aynan shu jihat fotografiyani ommaviy axborot vositalarining eng ta'sirchan komponentlaridan biriga aylantiradi. Jurnalistik material ichidagi surat o'quvchiga yoki tomoshabinga "men shu yerda bo'lganman" degan hissiy taassurotni beradi. Ayniqsa urush, tabiiy ofat, siyosiy ziddiyat yoki insoniy fojialarni aks ettiruvchi suratlar auditoriyada kuchli psixologik reaksiya uyg'otadi. Ba'zi tarixiy kadrlar esa butun bir davrning ramziga aylanib ketganini ko'rish mumkin.

Fotografiyaning ta'sir kuchi faqat axborotni ko'rsatish bilangina cheklanmaydi. U inson hissiyotlari bilan ishlaydi. Muayyan surat odamda qo'rquv, hamdardlik, quvonch yoki norozilik hissinu uyg'otishi mumkin. Shu sababli media tizimida fotografiya ko'pincha jamoatchilik kayfiyatiga ta'sir qiluvchi vosita sifatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa ijtimoiy muammolarni yoritishda tasvirning o'rni beqiyos. Kambag'allik, ekologik falokat, migratsiya, urush yoki zo'rvonlik bilan bog'liq fotosuratlar ko'plab insonlarni muayyan muammoga befarq bo'lmaslikka undaydi. Ba'zan esa bitta surat jamiyatda katta rezonans uyg'otib, ommaviy muhokamalarga sabab bo'ladi [4,–B. 2–10].

Fotografiya vaqtini "muzlatib qo'yish" xususiyatiga ham ega. Shu bois u tarixiy xotirani saqlovchi eng muhim vositalardan biri sanaladi. O'tgan davrlarning siyosiy, madaniy va ijtimoiy manzarasi ko'pincha aynan fotosuratlar orqali tasavvur qilinadi. Tarixiy voqealarga oid tasvirlar kelajak avlod uchun oddiy rasm emas, balki davr ruhini aks ettiruvchi hujjat vazifasini bajaradi. Shu ma'noda fotografiya nafaqat bugunning axborot vositasi, balki tarix bilan bugun o'rtasidagi vizual ko'prik hamdir.

Raqamli texnologiyalar rivojlangani sari fotografiyaning imkoniyatlari yanada kengaydi. Internet jurnalistikasi va ijtimoiy tarmoqlar vizual kontentni media makonining markaziga olib chiqdi. Hozir axborot ko'pincha avval surat orqali tarqaladi, keyin unga izoh beriladi. Ayniqsa mobil jurnalistika MoJo tizimi bu jarayonni keskin tezlashtirdi. Smartfon yordamida olingan surat yoki video voqea sodir bo'lgan zahoti millionlab foydalanuvchilarga yetib borishi mumkin. Natijada fotografiya nafaqat professional jurnalistlar, balki oddiy insonlarning ham kundalik kommunikatsiya vositasiga aylandi [5,–B. 14–22].

Bugungi raqamli muhitda fotografiya reklama va marketing sohalarida ham alohida ahamiyat kasb etmoqda. Vizual tasvir inson diqqatini matnga qaraganda tezroq tortadi. Shu sababli brendlar va kompaniyalar auditoriyani jalb qilishda aynan fotografik kontentga tayanmoqda. Instagram, Telegram, Facebook kabi platformalarda sifatli va emotsional tasvirlar mahsulot yoki

xizmatning muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy reklama aslida vizual taassurotlar iqtisodiyotiga aylanganini ko'rish mumkin.

Siyosiy kommunikatsiyada ham fotografiyaning o'zni nihoyatda muhim. Siyosatchining jamoatchilik oldidagi qiyofasi ko'pincha fotosuratlar orqali shakllanadi. Muayyan rakurs, yuz ifodasi yoki fon orqali insonlarda kerakli taassurot uyg'otish mumkin. Shu sababli fotografiya bugun siyosiy imij yaratishning eng samarali vositalaridan biri sifatida qaralmoqda.

Ta'lim va tarbiya jarayonida ham tasvirning o'zni ortib bormoqda. Vizual materiallar mavzuni tushunishni yengillashtiradi, inson tafakkurida obrazli fikrlashni rivojlantiradi. Ayniqsa yosh avlodning raqamli muhitda ulg'ayayotgani fotografiyaning tarbiyaviy va estetik ta'sirini yanada kuchaytirmoqda. Bugungi yoshlar dunyoni ko'proq ekran orqali ko'rmoqda, demak, ularning dunyoqarashi shakllanishida vizual madaniyatning o'zni tobora ortib bormoqda [6,–B. 1–9].

Shu bilan birga, fotografiyaning keng imkoniyatlari uning mas'uliyatini ham oshiradi. Raqamli texnologiyalar yordamida tasvirni tahrirlash, manipulyatsiya qilish yoki sun'iy vizual muhit yaratish imkoniyatlari kuchaydi. Bu esa ba'zan jamoatchilikni chalg'ituvchi yoki noto'g'ri fikr shakllantiruvchi holatlarga sabab bo'lmoqda. Ayniqsa feyk tasvirlar va montaj qilingan suratlarning tez tarqalishi media savodxonlik masalasini dolzarb mavzuga aylantirdi. Endi auditoriya nafaqat axborotni qabul qilishi, balki uni tahlil qila olishi ham muhim ahamiyat kasb etadi

[7,– B. 14–22]. XXI asrga kelib fotografiya oddiy tasvir yaratish vositasidan ancha kengroq ma'noga ega hodisaga aylandi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining keskin rivojlanishi bu sohani tubdan o'zgartirib yubordi: suratga olish jarayoni soddalashdi, uni qayta ishlash tezlashdi, eng muhimi esa tasvirni tarqatish chegaralari deyarli yo'qoldi. Endi professional studiya yoki qimmat texnika bo'lmasa ham, har qanday inson mobil telefon orqali voqeani tasvirga olib, uni bir necha soniya ichida butun dunyoga ulasha oladi. Shu jihatdan raqamli fotografiya zamonaviy axborot makonining eng faol va eng tezkor tiliga aylandi [8,–B. 1–9].

Bugungi media muhiti tasvir ustiga qurilmoqda. Inson ko'proq ko'radi, kamroq o'qiydi. Natijada fotografiya axborotni yetkazishning yordamchi vositasi emas, balki asosiy kommunikativ shakliga aylanib bormoqda. Ayniqsa internet va ijtimoiy tarmoqlarning ommalashuvi vizual axborotning kuchini bir necha barobar oshirdi. Telegram, Instagram, Facebook yoki boshqa platformalarda birgina surat ayrim hollarda katta maqoladan ko'ra tezroq va kuchliroq ta'sir uyg'otadi. Tasvirning hissiyot bilan ishlashi, inson ongida tez saqlanib qolishi uning kommunikativ imkoniyatlarini yanada kengaytirdi.

Raqamli texnologiyalar rivoji bilan "fuqarolik jurnalistikasi" deb ataluvchi yangi media hodisasi shakllandi. Oldin voqeani yoritish asosan professional jurnalistlar vazifasi bo'lgan bo'lsa, bugun oddiy foydalanuvchi ham axborot jarayonining faol ishtirokchisiga aylandi. Ko'chada sodir bo'lgan hodisa, tabiiy ofat yoki ijtimoiy muammo aks etgan surat bir necha daqiqa ichida millionlab odamlarga yetib borishi mumkin. Bu holat an'anaviy jurnalistikaning chegaralarini o'zgartirib, axborot maydonini yanada ochiq va dinamik tusga kiritdi. Ayniqsa favqulodda vaziyatlarda oddiy insonlar tomonidan olingan fotosuratlar ko'pincha eng tezkor va eng real manbaga aylanmoqda [9,– B. 27–35].

Fotografiyaning ta'sir doirasi bugun faqat jurnalistika bilan chegaralanmaydi. Reklama, PR va marketing tizimi ham vizual kommunikatsiyasiz tasavvur etilmaydi. Zamonaviy auditoriya e'tiborini jalb qilish tobora qiyinlashayotgan bir paytda, aynan tasvir insonni to'xtatib qoladigan eng kuchli vosita bo'lib qolmoqda. Brendlar mahsulotdan avval hissiyot sotishga urinadi, hissiyot esa ko'pincha sifatli fotografiya orqali shakllantiriladi. Shu sababli raqamli marketingning muvaffaqiyati ko'p hollarda vizual kontentning kuchiga bog'liq bo'lib qoldi.

Ta'lim va madaniyat sohalarida ham fotografiyaning ahamiyati sezilarli darajada ortdi. Elektron platformalar, multimedia darsliklari va onlayn kurslarda vizual materiallardan foydalanish axborotni tushunishni yengillashtirmoqda. Inson miyasi obrazni tez qabul qilgani uchun tasvirli materiallar o'quv jarayonining samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga fotografiya tarixiy obidalar,

milliy meros va san'at namunalarini saqlash hamda ommalashtirishning zamonaviy usullaridan biriga aylandi [10,–B. 18–26].

Biroq raqamli fotografiyaning imkoniyatlari kengaygani sari uning xavfli jihatlari ham ko'rina boshladi. Eng katta muammolardan biri tasvirning manipulyatsiya qilinishi. Maxsus dasturlar yordamida suratni o'zgartirish, sun'iy elementlar qo'shish yoki voqelikni buzib ko'rsatish bugungi media muhitida oddiy holga aylanib bormoqda. Ayniqsa sun'iy intellekt texnologiyalari rivojlangach, real va soxta tasvirni ajratish yanada murakkablashdi. Bu esa axborot ishonchliligi masalasini keskin dolzarblashtirdi. Chunki odamlar ko'pincha ko'rgan narsasiga ishonadi, aynan shu holat esa feyk vizual materiallarning ta'sir kuchini oshiradi [11,–B. 3–10].

Shaxsiy daxlsizlik bilan bog'liq muammolar ham raqamli fotografiyaning murakkab tomonlaridan biridir. Smartfon kameralarining doimiy mavjudligi va kuzatuv texnologiyalarining kengayishi natijasida insonning shaxsiy hududi tobora qisqarib bormoqda. Roziliksiz suratga olish, fotosuratlarini internetda nazoratsiz tarqatish yoki ulardan manipulyativ maqsadlarda foydalanish axloqiy va huquqiy bahslarni kuchaytirmoqda. Shu sababli bugungi media muhitida nafaqat axborot erkinligi, balki axborot mas'uliyati haqida ham jiddiy o'ylash zarurati paydo bo'ldi.

Mutaxassislar zamonaviy jamiyat uchun media savodxonlik masalasi strategik ahamiyatga ega ekanini ta'kidlamoqda. Endilikda axborotni qabul qilishning o'zi yetarli emas; uni tahlil qilish, manbasini tekshirish va vizual materialning qanchalik ishonchli ekanini baholay olish ham muhim ko'nikmaga aylandi. Chunki raqamli makonda bitta surat millionlab insonlarning fikriga, kayfiyatiga yoki qaroriga ta'sir qilishi mumkin.

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni aytish mumkunke, fotografiya bugungi jamiyatda oddiy texnik vosita emas, balki global kommunikatsiyaning faol va ta'sirchan shakliga aylandi. U axborotni tez yetkazadi, hissiyot uyg'otadi, jamoatchilik fikrini shakllantiradi va tarixni vizual xotira sifatida saqlab qoladi. Shu bilan birga, raqamli davr fotografiyaga yangi mas'uliyat ham yuklamoqda. Soxta tasvirlar, dezinformatsiya va shaxsiy daxlsizlik bilan bog'liq tahdidlar media makonida tanqidiy fikrlash va media savodxonlikni kuchaytirishni zaruratga aylantirdi.

Bugun fotografiya shunchaki "tasvir" emas. U insonning voqelikni qanday ko'rishi, qanday his qilishi va qanday xulosa chiqarishiga ta'sir qiluvchi kuchli ijtimoiy fenomen sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu sababli uning zamonaviy media, siyosat, madaniyat va jamiyat hayotidagi o'rni hali uzoq vaqt ilmiy tadqiqotlarning dolzarb mavzularidan biri bo'lib qoladi.

Iqtiboslar/Сноски/References:

1. Xalimova, N. F. Ommaviy axborot vositalarining keng jamoatchilik ongiga ta'siri. – Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2021.
2. Tojiddinova, D. M. Ommaviy axborot vositalari tarixi va rivojlanish bosqichlari. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2019.
3. Xaydarov, A. Ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy stereotiplar. – Toshkent: "Ma'naviyat" nashriyoti, 2022.
4. McQuail, D. McQuail's Mass Communication Theory. – 6th ed. – London: Sage Publications, 2010.
5. UNESCO. Journalism, Fake News and Disinformation: A Handbook for Journalism Education and Training. – Paris: UNESCO Publishing, 2020.
6. Felman M. Digital Heritage and Photography in Education and Culture. –London: Palgrave Macmillan, 2017.
7. Farid H. *Photo Forensics*. – Cambridge, MA: MIT Press, 2016.
8. Allan S. *Citizen Witnessing: Revisioning Journalism in Times of Crisis*. – Cambridge: Polity Press, 2013.
9. Westlund O., Quinn S. *Mobile Journalism: A Handbook for Reporters*. – New York: Routledge, 2018.
10. Mirzoeff N. *An Introduction to Visual Culture*. – London: Routledge, 2009.
11. Berger J. *Ways of Seeing*. – London: Penguin Books, 1972.

ЎТМИШГА НАЗАР

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ
LOOK TO THE PAST

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000